

У САВЕЦЕ МІНІСТРАЎ

БЕСПРАЦОУЕ ЯК ЛАВІНА

У сувязі з пераходам эканомікі рэспублікі на рыначныя адносіны ўсё больш востра дае аб сабе знаць праблема беспрацоўя, адзначыў у сваім выступленні на пасяджэнні Прэзідыума Савета Міністраў РБ старшыня Дзяржаўнага камітэта Беларусі па працы і сацыяльнай абароне насельніцтва Г. Бадзей. Так, у 1991 годзе ў службу занятасці па пытаннях працаўладкавання звярнулася 148,7 тысячы чалавек. За шэсць месяцаў пасля ўвядзення Закона аб занятасці (з 1 ліпеня 1991 года) у рэспубліцы прызнана беспрацоўнымі 3 384 чалавекі, з іх атрымалі дапамогу 2 261 чалавек. Паводле экспертных ацэнак, з дзеючай матэрыяльнай вытворчасці ўжо ў гэтым годзе можа быць вызвалена дадаткова да 25—30 працэнтаў працуючых. Найбольш безабароннымі перад тварам гэтай пагрозы аказваюцца жанчыны, моладзь — выпускнікі прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў, тэхнікумаў, ВНУ, а таксама звальняемыя ў запас ваеннаслужачыя.

Прэзідыум Савета Міністраў зацвердзіў Праграму занятасці насельніцтва Рэспублікі Беларусь на 1992 год. На яе ажыццяўленне ў Дзяржаўны фонд садзейнічання занятасці будзе пералічана больш за 1 мільярд рублёў.

У КАЛІДОРАХ НАТО

СУСТРЭЧА МІНІСТРАЎ АБОРОНЫ

Напярэдадні першага пасяджэння міністраў абароны краін-членаў НАТО і дзяржаў Усходняй Еўропы і былога Саюза СССР у Бруселі адбылася сустрэча выканаўчага абавязкі міністра абароны Рэспублікі Беларусь П. Чауса і міністра абароны ЗША Р. Чэйні.

Міністра абароны ЗША асабліва цікавіла палітыка Беларусі адносна абавязальстваў былога СССР па міжнародных дагаворах у галіне бяспекі, у прыватнасці па Дагавору аб скарачэнні стратэгічных наступальных узбраенняў і Дагавору аб звычайных узброеных сілах у Еўропе.

П. Чаус падкрэсліў, што Рэспубліка Беларусь мяркуючы ў сваёй палітыцы дасягнення бяз'ядзернага статусу. Зыходзячы з гэтага, кіраўніцтва Беларусі і вызначае свае адносіны да ядзернай зброі, якая знаходзіцца на яе тэрыторыі. Да 1 ліпеня 1992 года ў межах беларускіх граніц не застанецца тактычнай ядзернай зброі. У адносінах да стратэгічнай ядзернай зброі таксама была пацверджана ранейшая пазіцыя.

Значная частка гутаркі вышэйшых ваенных кіраўнікоў дзвюх дзяржаў была прысвечана праблемам ліквідацыі вынікаў чарнобыльскай катастрофы.

ВАЧЫМА САЦЫЁЛАГА

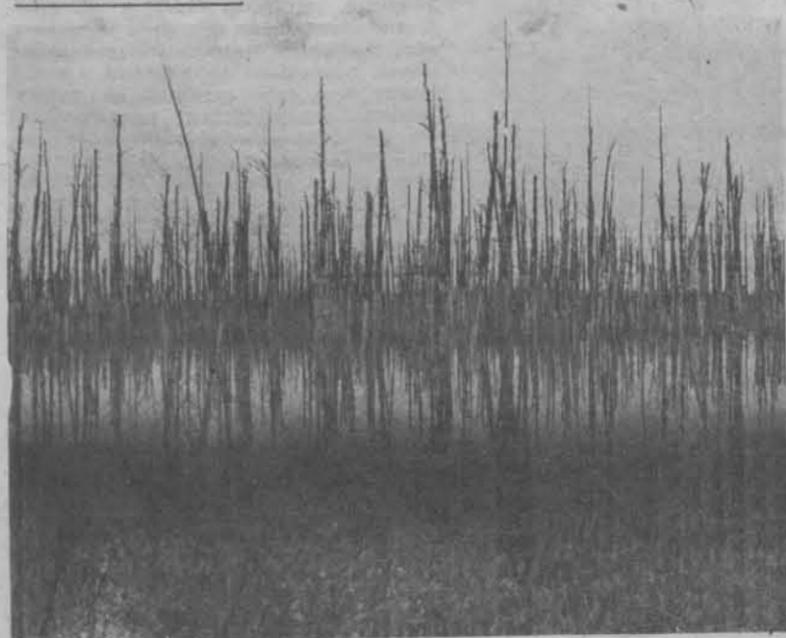
ШТО ПАСЛЯ РЕФЕРЭНДУМУ?

Службай вывучэння грамадскай думкі Савета Міністраў Беларусі праведзена чарговае сацыялагічнае апытанне аб адносінах насельніцтва да рэферэндуму аб роспуску Вярхоўнага Савета і адстаўцы ўрада рэспублікі.

Паўтара месяца працягваецца збор подпісаў у падтрымку рэферэндуму, і, як сведчыць аналіз, акцэнт мяняецца. Становіцца менш жадаючых катэгорычна выказацца за адстаўку кіруючых органаў, а кожны пята апытаны ўжо цяпер вырашыў не ўдзельнічаць у галасаванні.

Кожны трэці лічыць, што да ўлады пасля паспяховага правядзення рэферэндуму прыйдуць калі не таталітарысты, то зусім не дэмакраты, а магчыма, доўгі час нам давядзецца цяпець безуладдзе. Толькі чацвёртая частка рэспандэнтаў пераканана ў насумненным дэмакратызме новых улад, а яшчэ адна трэць — не можа зрабіць нейкі

ЭКАЛОГІЯ І ЧАЛАВЕК

Жыццё пераконвае, што ўмяшанне чалавека ў працэсы, якія адбываюцца ў прыродзе, ніколі не застаецца беспакараным. Яшчэ адно таму пацвярдзіліне — салёны лес, што «вырас» на Гомельшчыне.

Па тэхналогіі пры здабычы нафты скарыстоўваецца даволі салёная вада. Яю запаўняюць шчыліну, а затым па замкнутым цыкле яна вяртаецца ў закрытую ёмістасць. Па недагляду ці іншай прычыне гэтая вада трапіла ў бліжэйшае балота. У выніку лес вакол яго стаў сухім. Яго нельга скарыстоўваць нават як паліва: з-за вялікага насычэння соллю ён не гарыць у печцы.

Вядома, нафта нам патрэбна, асабліва цяпер. Але ўсё ж не такой цаной...

НА ЗДЫМКУ: салёны лес каля вёскі Елізаравічы, дзе размешчана Асташкінскае нафтавае радовішча.

СУПРАЦОЎНІЦТВА

Яшчэ адзін крок на шляху ўмацавання ўзаемавыгоднага супрацоўніцтва зрабілі рэспублікі Беларусь і Польшча: падпісана міжрадавае пагадненне аб арганізацыі перавозак паміж дзвюма дзяржавамі.

Дакумент, які падпісалі ў Мінску міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь Пётр Краўчанка і намеснік міністра транспарту і суднаходства Рэспублікі Польшча Збігнеў Сулятыцкі, прадугледжвае арганізацыю і рэгуляванне перавозак грузаў непасрэдна паміж Беларуссю і Польшчай чыгуначным і аўтамабільным транспартам з выкарыстаннем польскіх марскіх партоў. Для гэтых мэт будзе створана сумесная Беларуска-Польская экспедытарская фірма. Беларускім знешнегандлёвым арганізацыям, якія будуць карыстацца яе паслугамі, польскі бок прадаставіць ільготныя крэдыты.

НА ЗДЫМКУ: момант падпісання пагаднення.

прагноз. Што тычыцца эканомікі, то наўрад ці прастай заменай цяперашніх структур улады можна паправіць крызісны стан. Да таго ж больш верагодна значнае пагаршэнне становішча — у гэтым упэўнены кожны трэці апытаны незалежна ад прыналежнасці да той ці іншай сацыяльнай групы.

ПРОЦІСТАЯННЕ

ШАХЦЁРЫ АБ'ЯВЛЯЮЦЬ ГАЛАДОЎКУ

Шахцёры Салігорска ўжо тры тыдні праводзяць забастоўку, трое з іх аб'явілі 31 сакавіка аб пачатку бестэрміновай галадоўкі.

Яны пратэстуюць супраць «крывадушша ўрада, які згаджаецца на словах з патрабаваннямі гарнякоў і не робіць на справе ніякіх канкрэтных крокаў». Рабочыя патрабуюць падпісання новага тарыфнага пагаднення, павелічэння сярэдняй зароботнай платы да 13—16 тысяч рублёў, права распараджацца часткай валютнай выручкі ад экспарту калійных угнаенняў.

РАШЭННЕ УКРАЇНЫ

СПЫНЯЦЬ ЧАРНОБЫЛЬСКУЮ АЭС

Кабінет міністраў Украіны прыняў пастанову аб мерах па вываду Чарнобыльскай АЭС з эксплуатацыі.

Прадпісана забяспечыць спыненне ў 1993 годзе першага і трэцяга энергаблокаў (другі энергаблок спынены ў 1991 годзе). Да 1995 года будзе праведзена комплекснае інжынернае абследаванне атамнай станцыі, распарадкаваны тэхнічны праект і пачнецца вывад яе з эксплуатацыі.

НЕ ТОЛЬКІ ДЛЯ ЯУРЭЯЎ

МАЛЕНЬКІ АСТРАВОК ІЗРАІЛЯ

Культурна-інфармацыйны цэнтр адкрыўся ў Мінску пад эгідай Ізраільскага фонду культуры і асветы ў дыяспары і заснаваны пры садзейнічан-

ні фондаў «Рыч» і «Азрыэль».

Цяпер не толькі ў яўрэяў, але і ва ўсіх жадаючых з'явілася магчымасць атрымаць самую свежую і дакладную інфармацыю з Ізраіля. У цэнтры будуць паступаць газеты і часопісы, якія выходзяць там. Тут сабраная багатая бібліятэка, што ўтрымлівае літаратуру па ўсіх галінах жыцця. Маецца таксама вялікая відэатэка. У планах — арганізацыя розных культурных мерапрыемстваў, семінараў і курсаў.

НА ПАГРАНЗАСТАВЕ

СЛУЖЫЦЬ — У БЕЛАРУСЬ

Толькі беларусамі папоўніўся цяпер асабовы састаў пагранічнай паліцыі Імя Аляксандра Сівачова. Ады прыбылі сюды ў якасці навабранцаў, другія пераведзены з Украіны.

Як паведаміў начальнік гродзенскага пагранічнага палкоўніка Іван Касаец, цяпер 96 працэнтаў асабовага саставу — уладжэнцы Беларусі.

ДЗЕЛІМ НА 15

ЗАЛАТЫ І АЛМАЗНЫ ФОНДЫ

30 сакавіка ва ўрадавай рэзідэнцыі «Заслаўе» сабраліся для кансультацыі кіраўнікі нацыянальных банкаў СНД. У выніку папярэдняй дамоўленасці павінны былі прысутнічаць прадстаўнікі толькі 13 рэспублік былога Саюза. Але на нарадзе ў Заслаўі сабраліся прадстаўнікі ад усіх пятнаццаці рэспублік.

Самым галоўным пунктам сустрэчы было пытанне аб раздзеле фінансаў Саюза, у тым ліку залатога і алмазнага фондаў. Праблема, якая датычыла раздзелу актываў і пасаў Дзяржбанка СССР, здаецца, скрутулася з месца. Як заявіў старшыня праўлення Нацыянальнага банка Расіі, да 20 красавіка будзе ўдакладнены ўсё залаты і алмазны фонд Дзяржбанка і падзелены паміж рэспублікамі.

ВЕСТНІ АДУСОЛЬ

◆ Замест ленынскага камуністычнага суботніка, які праводзіўся штогод, Савет працоўнага калектыву і прафсаюзна камітэт рэфржэратарнага дэпо ў Маладзечне вырашылі прывесці 18 красавіка суботнік з нагоды Вялікадня.

◆ З пачатку 1992 года брэсцкімі мытнікамі канфіскавана кантрабанда: 1 кілаграм 277 грамаў золата, 35,7 тысячы амерыканскіх долараў, 1 мільён 783 тысячы рублёў, 1 200 бутэлек гарэлка.

◆ На 70 мільёнаў рублёў заключана здзелак у час правядзення ў Мінску міжнароднага кінарыву. Больш за 500 чалавек прадстаўлялі на ім былыя рэспублікі былога СССР, краіны Балты, ЗША і Турцыю.

◆ У 1990 годзе ў Мінску ад атручвання алкаголем памерлі 155 чалавек, у 1991-м — ужо 247. Па прагнозах пракуратуры, сёлета гэтыя трагічныя лічбы будуць значна большымі.

◆ Нацыянальная бібліятэка Беларусі (былая «Ленінка») пад пагрозай закрыцця. Гарадская пажарная інспекцыя закрыла 90 працэнтаў кнігасховішчаў, вялікая колькасць кніг знаходзіцца на драўляных палцах, якія могуць загарэцца ў любы момант. Зараз чытачы бібліятэкі карыстаюцца толькі той літаратурай, што знаходзіцца ў залах.

◆ Зноў у два разы ўзрос кошт міжнародных тэлефонных размоў. Адна мінута тэлефоннай размовы з Мінска, напрыклад, з любым горадам у Польшчы цяпер будзе каштаваць 24 рублі, з Нью-Йоркам — 48 рублёў. Мінута па тэлефоне ў Вільнюс абыдзецца ў 6 рублёў.

ЭКНОМІМ НА ЯДЗЕ

ТАКОЕ НАША ЖЫЦЦЕ

У пачатку года давялося пабываць у Мінскім тралейбусным дэпо № 1. Трапіў якрэз у абедзены перапынак, зайшоў на ўчастак запраўкі акумулятараў і жакнуўся: рабочы абед у цесным памяшканні, побач стаялі ёмкасці з кіслотамі, шчолачамі... Гэтакі ж малюнак давялося назіраць і на ўчастку вулканізацыі, дзе хімікатаў было яшчэ больш. Так нядоўга і атруціцца, падумалася.

Вырашыў: у дэпо старая, непрывабная сталовая, есці прыходзіцца стоячы, не заўжды чыста. Вось і пазбягаюць рабочыя заходзіць сюды, чакваюць, калі новую пабудуюць.

Літаральна праз некалькі дзён пабываў на станкабудаўнічым заводзе імя Кірава. У механічным цэху зноў убачыў рабочых, якія перакусвалі ля станкоў.

Тут сустрэўся са знаёмым станочнікам Папком, з якім некалі жыў у адным пад'ездзе. Разгаварыліся.

— Ці не шкодна, дзядзька Барыс, — напаяжартам спытаўся я ў Папка, — у вашым сталым узросце харчавацца ўсухамятку? Чаму ў сталовую не пойдзеце?

— Хоць і сапраўды шкодна, затое кашалёк не апусцішваецца, — адказаў рабочы.

Да нас у гэты час далучыўся малады хлопец.

— Гэта Віктар. Я збіраюся на пенсію, дык вучу яго сваёй спецыяльнасці. Нядаўна вярнуўся з арміі, — прадставіў хлопца Папок.

— А ты, Віктар, чаму не пабудуеш?

— «Тармазок» не ўзяў, — неахвотна адказаў той.

— Навошта «тармазок», у вас на заводзе такая добрая сталовка?..

Задаў я гэта пытанне маладому рабочаму і адразу ўспомніў сябе. Вось такім жа хлопцам прыйшоў пасля арміі на трактарны завод. З інтэрнатам не пашанцавала, стаў кватараваць у знаёмага. Трэба было і апраўца, і абуцца, а яшчэ і дзяўчыну ў кіно запрасіць. Заробкі па першым часе не такія вялікія. І тады эканоміў на сталовках: не заглядаў у гарадскія, а ішоў на свой завод. За капейкі (60—70) можна было добра пад'есці...

— Забудзьце пра той час, — сказаў Барыс Іванавіч, калі я ўспомніў канец шасцідзеся-

тых гадоў, пачатак маёй працоўнай дзейнасці. — Віктару такое не па кішэні. Жыве з маці. Тая часта хварэе, зарабляе мала. Так што спадзявацца хлопцу трэба толькі на сябе, эканоміць на ўсім. Не з яго заробкамі хадзіць у сталовую.

...У абедзены перапынак я накіраваўся ў сталовую завода. Было тут ціха, бязлюдна. Пацікавіўся меню. Салаты розныя, вінегрэты, свежыя агуркі, малочны, гарохавы супы, катлеты, яшчэ розныя стравы. Чысціня, кветкі — усё было, што трэба, каб і смачна паабедваць, і нават адпачыць.

— Чаму ж так нявыкліла пуста ў вас? — спытаўся я ў загадчыцы сталовай Ліны Іваноўскай.

— З'ява заканамерная. Кошт абед у нас павышаўся не раз. І спачатку гэта палохала рабочых. Пройдзе крыху часу, і усё ўсталюецца.

Хуценька падлічыў па меню, у колькі абыдзецца абед. Атрымалася крыху больш за чатырнаццаць рублёў (пасля, як быў падрыхтаваны матэрыял да друку, гэта сума значна павялічылася. — Я. Т.). Памножыў на 22 рабочыя дні. Атрымалася рублёў трыста. Амаль такі ж заробак мае Віктар (пакуль вучыцца спецыяльнасці). Тут ужо не да дзяўчат, не да паходаў з імі ў кіно, калі адны абеды заробак з'ядаюць.

— Пры нашай сталовай ёсць аддзел паўфабрыкатаў, — прадуючыла свой расказ Ліна Сцяпанавна. — Рыба, птушка, гуляш, мяса — за ўсім гэтым заўжды чарга была. Выгодна было рабочым браць усё на месцы, не бегаць па ўсяму гораду, шукаючы прадукты для самі ў магазінах. А зараз, пасля павышэння цэн, прайшло дзён дзясцят, і ніводнага кілаграма мяса ніхто не купіў...

Вядома, такая справа не магла задаволіць ні рабочых, ні адміністрацыю завода. Некалькі змянілася сітуацыя, калі на прадпрыемстве прынялі рашэнне даплачваць працаўнікам па 15 рублёў у дзень на абеды.

Але гэта зроблена не ўсюды. На мінскім прыборабудаўнічым заводзе таксама даплачваюць, толькі па 10 рублёў.

— Каб нармальна паесці, спатрэбіцца яшчэ столькі ж грошай даплаціць са сваёй

кішэні, — гаворыць служачая завода Ала Кароткая. — Тут працуе і мой муж, зарабляе не так і многа, бо нярэдка яго ўчастак прастойвае з-за недахопу дэталяў. Мы — маладжоны. Добра яшчэ, што нашы бацькі могуць дапамагчы нечым...

— А як быць мне? — скардзілася студэнтка політэхнічнага інстытута Алена Вялічка. — Раней хадзіла ў сталовую завода вылічальных машын. Хопала і двух рублёў, каб разы два на дзень паесці там. Цяпер такія цэны, што страх бярэ. З дому (бацькі жывуць на Магілёўшчыне) дапамогі вялікай не маю. Спачатку спрабавала сама нешта гатаваць — нічога не атрымалася. Мяса купіць — стыпендыі не хопіць, а яшчэ дзе браць грошы на крупы, макаронны, а на тое мяса, іншыя прадукты — купоны ці талоны... Вось і прыходзіцца жыць надгаладаць. І не толькі мне.

— Ведаецца, часам хочацца кінуць гэты інстытут і паехаць дамоў у вёску. Там хоць бульбу сваю можна вырабіць, курэй развесці — з голаду не памрэш. А як падумаю, што мне ж няма яшчэ і дваццаці гадоў, апраўца і павесяліцца хочацца, дык і не ведаю, як быць...

...Пенсіянерка са сталічнага мікрараёна Усход адчула сябе дрэнна і выклікала хуткую дапамогу. Дыягназ быў прасты: агульная слабасць ад недастатковага харчавання. І гэта, як сказаў урач, стала тыповай з'явай у наш час, назваў хваробы, што здараюцца ад недаядання.

Усё гэта сумныя прыклады. Рабочы губляе сваё здароўе, падсілкоўваючыся ўсухамятку тым, што возьме з дому, ды яшчэ на складзе, дзе знаходзяцца атрутныя хімікаты; маладажоны адмаўляюцца хадзіць на абед у сталовую, каб эканоміць грошы на вопратку; студэнтка пакідае інстытут, губляючы мару стаць высокаадукаваным спецыялістам і вяртаецца ў вёску... Факты, якія выклікаюць і горьч, і сум, і сорам за наша жыццё. Але яно сёння такое...

Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.
НА ЗДЫМКУ: у сталовай станкабудаўнічага завода імя Кірава.

Фота В. СТАВЕРА.

ВІЛЬНЯ ВІТАЕ НАШУ НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

У гэты ж дзень была наладжана вяртанне, на якой прысутнічалі В. Ландсбергіс з жонкай, прадстаўнікі літоўскага ўрада, Міністэрства культуры, сталічнай мэрыі, а з беларускага боку — С. Шушкевіч, П. Садоўскі, прадстаўнікі згуртавання «Бацькаўшчына», таварыства беларускай культуры ў Вільні. Па сведчанні старшыні таварыства Х. Нюнькі, атмасфера размоў была самай прязнай, што, трэба спадзявацца, дасць магчымасць дабівацца большых правоў беларусам Віленшчыны, якія з'яўляюцца карэзнымі жыхарамі гэтай зямлі.

Дарэчы, кіраўнікі дзвюх суседніх дзяржаў сустраліся не толькі на вяртанні. С. Шушкевіч меў прыкладна гадзінную гутарку з В. Ландсбергісам. Пра змест размоў старшыня беларускага парламента сказаў журналістам: «Мы змаглі агарварыць самыя актуальныя пытанні ўзаемаадносін паміж Беларуссю і Літвой». С. Шушкевіч паведаміў таксама, што на сустрэчы нямаю ўвагі было ўдзелена пытанню літоўска-беларускай дзяржаўнай граніцы, яе абслугоўвання абодвума бакамі, падкрэсліў, што ў гэтай галіне дасягнута поўнае ўзаемаразуменне. Сярод іншых абмяркоўваўся рад эканамічных і іншых праблем, дасягнута дагаворанасць аб парадку іх вырашэння і кантролю за выкананнем.

Адказваючы на просьбу пракаменціраваць паведамленні аб нібыта прагучаўшых з вуснаў міністра замежных спраў Беларусі тэрытарыяльных прэ-

тэнзіях да Літвы, С. Шушкевіч назваў гэтую чутку «арэкдотам». Ён сказаў, што ў бліжэйшы час Беларусь і Літва падпішуць адпаведнае двухбаковае пагадненне. Кіраўнік парламента Беларусі заявіў: «Падпісаўшы Хельсінкскае пагадненне, мы ні з аднаго, ні з другога боку не маем права рабіць такія заявы, якія спрэбавалі прыпісаць нашаму міністру замежных спраў».

Несумненна, што сёлетнія Дні культуры Беларусі ў Літве сталі падзеяй не толькі культурнага, але і нацыянальнага жыцця беларусаў і літоўцаў і, можа, тых, хто дагэтуль лічыць сябе «тутэйшым», паспрыяюць уважліваму стаўленню літоўскай дзяржавы да грамадзянскіх правоў і культурных запатрабаванняў беларускага насельніцтва. Прыемна, што Літва адчувае неабходнасць спрыяння народам, якія складаюць меншасць у яе дзяржаве. У Віленскім педінстытуце адкрылася і працуе кафедра беларусістыкі, якая рытуе спецыялістаў для беларускіх школак. Выдаецца газета «Наша ніва», па-беларуску выходзяць у эфір праграмы радыё і тэлебачання.

Па праграме Дзён культуры была адкрыта выстаўка суполкі беларускіх мастакоў «Пагоня». Дні культуры завяршыліся канцэртам мужчынскага хору «Унія».

НА ЗДЫМКАХ: адкрыццё выстаўкі суполкі беларускіх мастакоў «Пагоня» ў Вільні; на выстаўцы выступіў фальклорны гурт з Мінска «Ліцвіны».

АТАЛ. Фота У. ПАНАДЫ.

ПІСЬМЫ 3-ЗА МЯЖЫ

ЦІ ВУНІЯТ-КАТОЛІК НЕ ЧАЛАВЕК?

Прачытаўшы ліст «Хацеў бы жыць у іншай рэчаіснасці» пра Андрэя Гаўрылюка (мой добры знаёмы і сябар), я задумаўся: больш паловы ліста, згодна з майёй думкай, добра напісана, але вось нападкі на беларускіх вуніятаў-католікаў у незалежнай Беларусі варожыя для мяне і напэўна для многіх чытачоў «ГР», бо яны пахнуць сталінізмам і царскім шавінізмам. Па словах Андрэя Гаўрылюка, «трэба спыніць гэтае уніяцтва ва ўсёй Беларусі. А святаром трэба ўзяцца рукавы закатаўшы і выганяць камуністаў пад Маскву».

Вельмі дзіўна, што спадар Андрэй раўняе вуніятаў да камуністаў. Выходзіць, што сам Сталін не быў камуністам, калі так горача распраўляўся з вуніяцтвам (як ні з кім, бо католікі ў «правадыра ўсіх народаў» былі ворагамі нумар адзін) у бальшавіцкай Расіі і пераважна на Беларусі і Украіне. А як спыніць вуніяцтва на Беларусі? Хачу запытацца пажананага Гаўрылюка. Цар-бацюшка, а пасля Сталін са сваімі дамагамі знайшлі спосаб і месца — Сібір. Дык Андрэй, відаць, мае гэта на ўвазе. А ці ён ведае хоць, што многія верныя сыны Беларусі былі католікамі, напрыклад, Янка Купала, Кастусь Каліноўскі (катарага царская праваслаўная царква лічыла за разбойніка і бандыта, сам я

асабіста чытаў аб гэтым у адной царскай кнізе), Тадэвуш Касцюшка ці нават сам Юзэф Пілсуджкі і многія іншыя. Так, пры царскай Расіі бацюшкі вельмі «трудзіліся» і мелі закасаных рукавы па самы локць і кожны прагрэсіўны рух душылі ў самым зародку, а месцамі пражывання змагаюцца за свабоду і роднае слова, былі турмы і Сібір, і сёння, як бацюшкі супрацоўнічалі ў бальшавіцкай Расіі з НКУС, а пасля з КГБ (вядома не ўсе), то на Беларусі, а таксама ў нас, на Беласточчыне, ніхто не пачуў з іх вуснаў роднага беларускага слова ў пропаведзях і служэннях. А вуніяцкія бацюшкі мелі іншы погляд і не баяліся прамовіць да народа на беларускай ці ўкраінскай мове. Такая праўда! І думаю, што ў дэмакратычнай дзяржаве, да каторай імкнецца і незалежная Беларусь, кожны мае права выбраць сабе любую царкву і веру, а нават цалкам не верыць. Для прыкладу падам дасканалы і адданага беларуса — Георгія Валкавіцкага, былога галоўнага рэдактара «Нівы», які быў і застаўся камуністам. Але няхай многія пазайздросцяць яго любові да сваёй айчыны і народа. Бо ён быў і застаўся праўдзівым чалавекам, каторы нікому крыўды не прычыніў, а толькі рабіў добра. Андрэй Гаўрылюк

хоча больш ведаць аб беларускіх дзеячах, якія змагаліся і змагаюцца за суверэнію Беларусь, у тым ліку пра Зянона Пазыняка. Дык ён вельмі расчаруецца, калі даведаецца, да якой царквы належыць лідэр БНФ і герой Беларусі З. Пазыняк. Ёсць прымаўка: «Не гавары гоп, пакуль не пераскочыў». Гэта адносіцца да спадара А. Гаўрылюка і яму падобных.

Хочацца яшчэ прыгадаць і тое, што з-за геройства і лялянасці нашых бацюшкаў на Беласточчыне, нас бы ўсіх беларусую камуністы загналі б у калату і ў калгасы. І царквы былі б пустыя. Але толькі дзякуючы непакіснай паставе католікаў і іх святароў, у Польшчы да гэтага не дайшло, і менавіта католікі ў нас разграмілі камунізм на чале са сваімі святарамі. А камуністы і мэнархісты — родныя браты, бо супольна выступаюць у сваіх дэманстрацыях супраць урада Ельцына.

Ім яшчэ сніцца вялікая таталітарная Расія, і ім на нас, беларусоў, напляваць, бо для іх мы не народ.

Некалькі слоў іншага парадку. Цешуся вельмі, што газета «Голас Радзімы» штораз цікавейшая і багачэйшая формай. Вельмі добра, што публікуецца на яе старонках творы эміграцыйных беларускіх пісьменнікаў і паэтаў, а таксама публіка-

цыі аб аддзёных змагарох нашай Айчыны, якія да нядаўна лічыліся «ворагамі» і «зраднікамі» свайго народа.

Але сталіністы і рознае смецце не паддаюцца і не спяць, і ім не даспадобы такія публікацыі. Яны атакуюць іх і стараюцца з праўды ўчыніць няпраўду і з белага стварыць чорнае. І гэта ў кожнай галіне нашай гаспадаркі; яны надта моцныя і сядзяць на найвышэйшых пасадах. І гэта яны ўстаўляюць палкі ў колы нашай гаспадаркі, і праз іх мы перажываем крызіс і гора. Для незалежнай Беларусі і ўсіх рэспублік былога СССР неабходна цалкам кватэра дэкамунізацыя. Гэта ёсць усіх камуністаў з цёмнай душою павыкідаць з усіх пасадаў. І няхай ціха сядзяць са сваімі «скромнымі» пенсіямі дома на печы. А такую Ніну Андрэеву рускія павінны выгнаць за мяжу, бо скоро з яе камуністы зробяць свайго бога. Іншага выйсця я не бачу, каб канчаткова вырацца з кіпцюроў таталітарызму і камунізму. Прашу надрукаваць гэты артыкул.

Дарагія спадары! Буду вельмі ўдзячны, калі прышлце мне свой календар: «Родны край. 1992 г.»

Ваш Мікалай ПАНФІЛЮК.
Польшча.

АМАТАРЫ СПОРТУ
І ЗАМЕЖНАГА
ТУРЫЗМУ

ВЕЛАПРАБЕГ
ШКЛЯНІКА

Нядаўна ў рэдакцыю «Голасу Радзімы» завітаў Сцяпан Шклянкі, жыхар вёскі Жарабковічы Ляхавіцкага раёна. Многа, з юнацкім запалам расказваў ён пра мэту свайго прыходу. У кароткіх перапынках паміж тлумачэннямі я даведаўся, што Сцяпан Іванавіч хоць і пенсіянер, але яшчэ выкладае фізкультуру ў сярэдняй школе. Ён ішчаслівы бацька дзюхачок і дзядуля чатырох унукаў. У маладосці шмат займаўся веласіпедным спортам, што і вызначыла яго далейшую кар'еру; мае медаль ВДНГ за арганізацыю фізікультурнай работы ў школе.

Летась Сцяпан Шклянкі удзельнічаў у велапрабегу пенсіянераў, які быў арганізаваны Г. Красоўскім, 76-гадовым парыванінам рускага паходжання, і які праходзіў па «гарачых кропках» Закаўказзя і краін Блізкага Усходу. Аднак у той групе велагур'ястаў Сцяпан Іванавіч быў адзіны беларус. І сёння ён будзе планы з'явіцца папелінікаў, аматараў веласіпеднага спорту і падарожжаў дзеля правядзення беларускага велапрабегу па замежжы. На яго штандартах — лозунгі высакароднага: раславедаць замежным жыхарам пра незалежную Беларусь, пра яе змаганне сам-насам з чарнобыльскай бядой, за дэмакратыю, гуманізм, правы чалавека, чыстліва акружаючага асяроддзя не афіцыйна, а сродкамі народнай дыпламатыі, вопытам і розумам людзей, якія шмат чаго перажылі, шмат чым здольны падзяліцца. Арганізатар велапрабегу, энтузіяст спорту, Сцяпан Шклянкі заклікае замежных «суайчыннікаў, сваіх равеснікаў, апазайць дапамогу ў яго патрыятычных намерах і высакароднай актыўнасці і ўдзелам. І фінансамі. Для здзяйснення яго задумы, магчымасці ажыццявіць велапрабег патрэбна валюта, якую дзяржава і адпаведныя органы, адказныя за развіццё спорту, у сённяшнім катастрафічным становішчы выдзеліць не могуць. Сцяпан Іванавіч пеціць надзею, што яго ідэя атрымае водгук і падтрымку сярод беларускай дыяспары.

Ахвяраванні ў валюце дасылаць на адрас:

Беларусь, г. Мінск, Беларускае рэспубліканскае ўпраўленне Белспортзабеспячэння, 068070133/001, Белзнешэканомбанк, МФО 805153, велапрабег Шклянкі.

А ўсе пісьмовыя прапановы і заяўкі дасылаць арганізатару:

Беларусь, 225390, Брэсцкая вобласць, Ляхавіцкі раён, в. Жарабковічы, Шклянкі С. І.

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

РЭЛІГІЙНАЯ І ПАЛІТЫЧНАЯ АВАНТУРА
НА ПАРОЗЕ БЕЛАРУСІ

Трэба распачаць з «Сярод начной цішы».

Газета «Голас Радзімы» паведамляе, што з нагоды каталіцкіх Каляд ксёндз Уладзіслаў Завальнюк адслужыў службу ў Кафедральным касцёле ў польскай мове. «Голас Радзімы» зрабіў заўвагу — чаму ў польскай?

Закон аб дзяржаўнай беларускай мове адносіцца да беларускіх нацыянальных устаноў, школаў, адміністрацый калектываў, адміністрацый фабрык, заводаў і г. д. Закон, не маючы «зубоў», не мае і сілы. Тыя, што выдалі закон, самі яго ігнаруюць ды карыстаюцца расейскай мовай. Беларускія праваслаўныя свяшчэннікі выкарыстоўваюць расейскую мову. Трэба даць прыклад самім ды ўжываць беларускую мову там, дзе яна павінна ўжывацца. Таму нам няма патрэбы звяртаць увагі нацыянальным меншасцям за ўжыванне іхняй мовы на вуліцах, у парках, рэстаранах, піўнушках, кафейнях, цягніках, аўтобусах і г. д. Гэтага не забараняецца ў Вялікабрытаніі, Францыі, Нямеччыне і другіх дэмакратычных дзяржавах. Тое, што польскія і савецка-камуністычныя акупацыйныя ўлады нішчылі нашу мову, культуру і ўсё тое, што нашае, беларускае, не павінна адбіцца на нацыянальных меншасцях, засяляючых нашу Бе-

ларусь. Мяне не трывожыць тое, што палякі, як нацыянальная меншасць, карыстаючыся поўнай рэлігійнай свабодой, папспявалі сабе ў польскай мове «Всё гэта моцнае глос сен росходзі». Мяне трывожаць беларускія вуніяты, якія падтрымліваюцца польскімі католікамі, польскімі ксяндзамі; нягледзячы, што іх ёсць зменьшак, узяўшы разам, на Беларусі, са скуры вылазца, каб эліквідаваць беларускую праваслаўную нацыянальную веру, а на яе месцы ўвесці вуніяцкую. Увадзенне гвалтоўным спосабам вуніі на Беларусі выклікае рэлігійную авантуру, падобную, як у Паўночнай Ірландыі, дзе лясца кроў паміж католікамі і пратэстантамі. Рэлігійная авантура выклікала палітычную авантуру, і ўрад Вялікабрытаніі не можа ўжо праз дваццаць гадоў знайсці мераў пагаднення. Мяне трывожаць лісты з Беларусі, у якіх паведамляюць, што з Польшчы ўжо прыбыло шмат польскіх ксяндзоў, якія пераважна затрымліваюцца ў Заходняй Беларусі ды арганізуюць польскія каталіцкія парафіі. Ведамая рэч, служба адпраўляецца ў польскай мове. Тым болей, што з Польшчы прыбываюць польскія настаўнікі, не валодаючыя беларускай мовай, закладаюць польскія школы, дзе беларус-

кай мовы няма нават як предмет. Відаць з усяго, што палітычны выкарыстоўваюць палітычную слабасць урада Рэспублікі Беларусь, урада, які не ёсць выбраны воляй усяго беларускага народу, урада, які не цікавіцца нацыянальнымі справамі беларускага народа, таму палякі, як відаць з усяго, лічаць заходнюю Беларусь за свае даўнейшыя «Крэсы Вострае». Не дзіва, што беларускія праваслаўныя свяшчэннікі паведамляюць, што на 65 працэнтаў праваслаўных ёсць адна царква, а ў гэтай самай дзяржаве на 10 працэнтаў католікаў чатыры касцёлы. Гэты лік павялічваецца з дня ўпадку камунізму ў СССР.

З «Нашага слова» даведаўся, што ў сярэдняй школе № 12 горада Каралеўца намеснік старшыні БНФ Ю. Хадыка прачытаў лекцыю на тэму «Вуніяцкае мастацтва». Не сказаць, колькі прысутных слухала яго лекцыю і менш-больш колькі вуніятаў пражывае ў Каралеўцы. Вось жа зерне, закінутае ў Каралевец, не прынясе плёну міру і добрабыту беларускаму народу, а толькі павялічыць рэлігійны закат. Было б шмат лепей, каб Ю. Хадыка прачытаў лекцыю на тэму: «Палітыка БНФ у Садружнасці Незалежных Рэспублік былога СССР» ды болей дэкладна выясніў, што

гэта азначае «закрыць дзверы на Усход, а адчыніць на Заход», як гэта паўтарае З. Пазыняк і яго супрацоўнікі. Дзверы Рэспублікі Беларусь не могуць быць закрыты да нашых суседзяў. Зачыніць дзверы да нашага суседа — Расейскай Федэратыўнай Рэспублікі, а адкрыць да Польшчы — гэта будзе палітычная слепата і эканамічная неадведчанасць тых палітыкаў, якія пашыраюць пустагаловую прапаганду.

Каб не быць адзінокаму ў трывозе, што нашэсце вуніятаў і католікаў адбываецца сёння на праваслаўную Беларусь і на праваслаўныя народы сярэдняй і ўсходняй Еўропы, спашлюся на ангельскую ліберальную газету «Guardian» за 5.2.92 г. У артыкуле «Ватыкан абвінавачваецца» яна падае, што грэка-праваслаўная царква заклікала Афіны пераваць дыпламатычны адносіны з Ватыканам, абвінавачваючы каталіцкі касцёл у пашырэнні сваёй экспансіі на традыцыйныя праваслаўныя дзяржавы Усходняй Еўропы пасля ўпадку савецкага камунізму. Расейская праваслаўная царква таксама абвінавачвае Ватыкан за велізарнае нашэсце яго місіянераў на тэрыторыі, заселеныя пераважна праваслаўным народам. Трэба дадаць, што місіянеры, пераважна вуніяты, вышколаваныя Ватыканам, навучаныя той мове рэспублікі, у якую яны прызначаюцца. Найболей такога нашэсця, якое падтрымліваецца беларусамі-калабарантамі Ватыкану, на Беларусь.

С. ШЧЭРБА.
Англія.

ШТО Ж
У ВАС
АДБЫВАЕЦЦА?

У нас жыццё ідзе як заўсёды. Лёс чалавечы і краінаў складваецца не так, як нам хацелася б. Жыццё часцей за ўсё жорсткае і цяжкае. Я за ўсіх непакоюся: і за сваякоў, і за сяброў, і за нашу Радзіму — Беларусь. Усё нам вельмі дзіўна і незразумела. Многаму не можам даць веры адносна таго, што ў нас адбываецца. Што ж будзе далей, як будзе жыць?

Дарога цяжкая, ды і гады бяруць сваё, але вельмі хочацца яшчэ прыехаць дадому. Мая ж маці яшчэ жыва, а яна зусім старэйшая. Хочацца з ёю пабачыцца. Набліжаецца лета, і неяк больш думаецца пра Радзіму. Гэта му-

сціць і чалавек, як птушка, шукае сваё гняздзечка. Будзем спадзявацца на лепшае. Мы перажылі такую вайну, і гэты крызіс таксама перажывём. Тут у Бельгіі мы непакоімся пра Радзіму, імкнёмся дапамагчы. Але ўсе старэем, рэдка збіраемся разам.

Вялікі дзякуй за вашу газету «Голас Радзімы».

Дзякуй за тое, што вы пра нас не забываеце.

З павагай і найлепшымі пажаданнямі.

Вера САЗАНОВІЧ.
Бельгія.

Па-другое, абранне гаспадаром аднаго з прадстаўнікоў мясцовае шляхты пры існуючай канкурэнцыі і варажнечы між шляхецкімі родамі паставіла б гаспадарства на грань грамадзянскае вайны. Апроч таго, існавала псіхалагічная цяжкасць: манарх у сядомасці тагачаснага чалавека — гэта пазаманік Боскі, а ягоная ўлада — ад самога Госпада. Да ўсяго іншага, і гэта можа быць самае галоўнае, Астафей Валовіч неверагодна баўся абрання манарха з польскага народу. Ён цалкам падзяляў думку сваяго сваяка, аршанскага старасты Філона Кміты*, які адносна польскіх кандыдатаў на вялікакняжскі пасада пісаў падканцлеру наступнае: «Ино некоторые мовят: «Не дай Богу быти Вырежет Литву, а Русь поготову». Давно резать почали литвина. И тот, де, с прироженя природы... просто, як овца: где их больше берет волк, там оне дольше за ним идути! Большы будет жычливый народ польскому, нижели своему! Ово просто есмо як рыба в омутне: слепи, неведоми! Не ведаем, куды в сию есмо диру влезли!» (Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці, Мн., 1975. С. 87).

Усе пералічаныя акалічнасці якраз і вымушалі Валовіча адкінуць ідэю «Пяста», нягледзячы на ўсю яе прывабнасць.

10 траўня 1575 года ў Сценжыцы за два дні да вызначанага тэрміну вяртання Генрыха адкрыўся сумесны беларуска-польскі Вальны Сойм. Паколькі французскі прынц не з'явіўся, Астафей Валовіч 17 траўня з чыстым сэрцам аб'явіў рашэнне шляхты Вялікага Княства — прыступіць да выбараў новага гаспадара.

Вялікакняжскія ўрадыкі спыталіся. Далейшае прамаруджванне пагражала бядою, бо маскоўскай войска пад камандаваннем Івановага зяця Магнуса, брата дачкага караля, покуль працягваўся Сойм, авалодалі Пернаваю ды пагражалі захопам усіх Інфлянцаў. Да непамыслоты, што насоўвалася з усходу, дадаліся беспарадкі ўнутры гаспадарства.

Галоўнаю ўмоваю навядзення парадку ў дзяржаве магло быць толькі хутэйшае абранне новага гаспадара. На Канвакацыйны Сойм, што склікаўся сёмага лістапада 1575 года ў Варшаве, Астафей Валовіч прыехаў разам з Мікалаем Станіслававічам Тальвошам, жамойцікам кашталянам, і нечакана для многіх выступіў не за кандыдатуру Эрнста, якую прапаноўваў раней, а падтрымаў венгра Стафана Батуру.

Якія ж прычыны паўплывалі на рэзкую змену сімптантў падканцлера ў той момант? Валовіч меў надта сур'ёзныя падставы, каб не падтрымаваць аўстрыйска Эрнста. Летам і восенню 1575 года ў Дзяржаўную Канцылярыю Вялікага Княства ад агентаў у Аўстрыі і Маскоўскай Русі паступілі звесткі аб патаемных планах уплывовых колаў гэтых дзяржаў аб'яднацца ды разам ваяваць беларускае гаспадарства, а пасля перамогі — падзяліць ягоныя землі паміж сабою. Валовічу ў час удалася раскрыць інтрыгу ворагаў. Найперш быў схаплены польскі купец Крыштаф Граеўскі, які вёз нейкія сумніцельныя паперы ў Маскву. Пасля допыту, які падканцлер праводзіў асабіста, падазрэнні пацвердзіліся, і Граеўскага пасадылі ў Дзісенскую турму (Рябинин І. Показання польскаго шляхтыча Криштофа Граеўскаго о своей поездке в Москву 1574—1575 гг.) (Чтения в Имп. Общ. истории и древностей российских при Московском университете. 1905. Кн. 1. С. 1—16).

* Філон Кміта быў жанаты на Зофіі Саліжанцы, якая даводзілася сястрой Фядоры, жонкі Валовіча.

Ва ўдзеле ў палітычнай інтрызе супроць Княства А. Валовіч западозрыў гэтаксама і прынца Данііла з Бухава, які ехаў у Маскву ў якасці пасла імператара Максімільяна II, а затым яго пераемніка Рудольфа II. Вядома, з прынцам паступіць так, як з Граеўскім, у Вялікім Княстве не маглі. Але, калі ён прыезджаў праз Вільню, то яму ў «спадарожнікі» прызначылі Лаўрэнція Горскага, які пільна сачыў за кожным яго крокам і пра ўсё паведаваў у гаспадарскую Канцылярыю. (Начало і возвышение Московии, сочинение Даниила принца из Бухова. С лат. пере-

Статутам. Апроч таго, ён даў загад стварыць камісію па ўдакладненні дзяржаўных межаў між Каронаю і Княствам.

Новы кароль і вялікі князь хутка авалодалі прыёмам кіравання дзвюма краінамі — Польшчаю і Вялікім Княствам, чаму, відаць, паспрыяла ягоная знаёмства з манархіяй Габсбургаў, якая ўяўляла саюз некалькіх дзяржаў.

Астафей Валовіч быў уцешаны С. Батурам, бо той, па сведчанні аўтара старажытнай Баркулабаўскай хронікі, «быў спраўды чалавек побажны, рыцарскі, вайсковы, шчаслівы, праўдзівы, сумленны». (Полное

на Гданьск — адзіны горад з усёй Прусіі, што не прысягнуў яму. Але беларускія паны-рада выступілі з «Пратэстацыяй» і адмовіліся ўдзельнічаць у заваяванні Гданьска. Свой адказ яны растлумачылі нежаданнем пусцаць на землі Княства польскае рыцарства, якое заўжды трапляючы на Беларусь, пачынала нялітасна рабаваць шляхецкія маёнткі. Валовіч таксама спасылаўся на ўсячасную небяспеку ад маскоўскіх войскаў.

С. Батура настойваў. 14 чэрвеня 1577 года ён накіраваў беларускаму ўраду Грамату, загадваючы неадкладна па-

Канфлікты Астафея Валовіча з вялікім князем і каралём ніколі не перашкодзілі падканцлеру ў 1576 годзе дастаць Рэчыцкае староства, а першага кастрычніка 1576 года — Віленскае кашталянаства. У 1579 годзе Валовіч заняў таксама пасаду канцлера, якую трымаў да 1584 года. Троцкае кашталянаства і падканцлерства у тым жа 1579 годзе ён саступіў Крыштафу Радзівілу Перуну.

У 1579—1582 гадах, на якія прыйшоўся заключны этап Полацка-Інфлянцкай вайны, Астафей Валовіч удзельнічаў у трох буйнейшых вайсковых кампаніях: вызваленні Полацка (1579), узяцці Вялікіх Лук (1580) ды паходзе ў 1581 годзе пад Пскоў. (Новодворский В. Борьба за Ливонию между Москвою и Речью Посполитою (1570—1582). Спб., 1904).

Пад Полацкам Валовіч асабіста камандаваў харугваю, што штурмавала гарадскія сцены. У многім дзякуючы ягонай мужнасці ды самаахварнасці князя Збаржскага, старажытны беларускі горад быў вызвалены ад ворага.

Знаходзячыся ў войску, Астафей Валовіч ужо ў якасці канцлера працягваў займацца дыпламатыяй. Ён прымаў пасольствы, ажыццяўляў шырокую дзяржаўную перапіску, аналізаваў палітычныя працэсы, што працякалі ў краінах Заходняй Еўропы ды суседняй Маскоўскай Русі. Шматлікія матэрыялы дыпламатычнай дзейнасці Валовіча ў часы княжання С. Батуры захаваліся ў канцылярскіх кнігах Метрыкі Вялікага Княства, частка якіх друкавалася ў надзвычай каштоўным навуковым выданні мінулага стагоддзя: «Книга посольская Метрики Великого Княжества Литовского, содержащая в себе дипломатические сношения Литвы в государственное воеводство Стефана Батория. С 1576 по 1580 год (М., 1843).

Па ўзяцці Вялікіх Лук у 1580 годзе канцлер вёў адзіныя перамовы з пасламі Івана ІУ — князем Сіцім і Півовым, якія прыехалі прасіць міру. У адрозненне ад ранейшых часоў, калі Валовічу даводзілася прыніжацца ды царпець знявагі з боку маскоўцаў, цяпер ён дыктаваў ім свае ўмовы, ультыматыву паграбуючы вяртання Княства ўсіх Інфлянцаў ды Смаленска, а гэтаксама — Пскова і Ноўгарада. Трэба адзначыць, што пералам ва ўсходняй дыпламатычнай стратэгіі Астафея Валовіча адбыўся крыху раней, прыкладна ў 1578 годзе, калі ён, чарговы раз прымаючы Іванова паслоў, упершыню адкрыта абурўся агрэсіўнай палітыкай маскоўскага манарха ды нахабнымі паводзінамі ягоных памагатыч. «Прышлі вы не са звычайем да звычайно, — гаварыў тады Валовіч паслам. — Вашы загады тут слухацца ня будуць. Як вам скажучы, так і чыніце. Калі ў вас ёсць справа, то ідзіце да гаспадара, цалуйце яму руку ды праўце пасольствам». (Соловьев С. М. История России с древнейших времен. М., 1960. Кн. 3. Т. 5—6. С. 649).

У канцы 70-х — пачатку 80-х гадоў Астафей Валовіч далучыў да дзяржаўных справаў адукаванага маладога чалавека Льва Сапегу, што мела велізарнае значэнне для будучыні Беларусі. Канцлер паўплываў на станаўленне яго асобы і дзяржаўна-палітычных поглядаў.

У 1581 годзе Валовіч і Сапега сумеснымі намаганнямі дабілі ўтварэння Трыбунала — вышэйшага апеляцыйнага суда Вялікага Княства ды падрыхтавалі юрыдычныя нормы, што рэгулявалі яго дзейнасць.

Святую справу абароны Бацькаўшчыны, чаму Астафей Валовіч прысвяціў усё сваё жыццё, пасляхова прадоўжыў яго духоўны пераемнік Леў Сапега.

АСТАФЕЙ ВАЛОВІЧ

ГІСТОРЫКА-БІАГРАФІЧНЫ НАРЫС

Іван САВЕРЧАНКА

вел И. А. Тихомирова). (Чтения в Имп. Общ. истории и др. российских при Московском университете. 1876. Кн. 3).

Якраз з-за стасункаў Габсбургаў з маскоўскім манархам Іванам ІV Валовіч і іншыя рэдныя паны Вялікага Княства — Ян Хадкевіч, Ян Кішка, Ян Глябовіч, мінскі кашталянін, Аляксандр Хадкевіч, гарадзенскі староста, — адверглі кандыдатуру аўстрыйска Эрнста, а затым і эрцгерцага Фердынанда. На Галоўным З'ездзе шляхты ў красавіку 1576 года большасць выказалася за сямігарадскага ваяводу Стафана Батуру, шырока вядомага сваім палкаводчым талентам.

Думка Валовіча перамагла, і наступны Галоўны З'езд Княства, што праходзіў у траўні — чэрвені 1576 года ў Мсцібогаве, адхіліў усю прапозіцыю імператарскага пасла Яна Кахціцкага і прыняў канчатковае рашэнне аб узяцці Данііла на вялікакняжскі пасада С. Батуры.

С. Батура быў афіцыйна запрошаны на гаспадаранне ў Вялікае Княства. Новы манарх, даючы 29 чэрвеня 1576 года прысягу, браў на сябе абавязак неадкладна выканаць шэраг важнейшых умоваў, выказаных яму, а астатнія аб'яцаў разгледзець на бліжэйшым Вальным Сойме.

Княжанне С. Батуры азнаменавалася крутым узвышэннем беларускага гаспадарства, эканамічным умацаваннем Княства ды пераможным завяршэннем шматгадовай Полацка-Інфлянцкай вайны; Літаральна праз некалькі дзён пасля прыняцця прысягі С. Батура выдаў рэдным панам, шляхце і рыцарству Княства Прывілей (васьмага ліпеня 1576 года), у якім пацвердзіў захаванне ўсіх іх правоў і свабод. (Акты, относящиеся к истории Западной России. Спб., 1848. Т. 3. С. 190). З першых дзён свайго гаспадарання ён без усялякіх ваганняў пайшоў насустрач патрабаванням шляхты Вялікага Княства і прызнаў, што ягоная манархія — Рэч Паспалітая — гэта не унітарная краіна, а канфедэрацыя дзвюх раўнапраўных дзяржаў.

Першымі Прывілеямі Батура адмяніў рашэнні Люблінскага Сойму 1569 года, што прыніжалі годнасць беларускага гаспадарства, і падкрэсліў яго поўную незалежнасць ад Польшчы. Манарх дазволіў Вялікаму Княству праводзіць свае Вальныя Соймы і соймкі, а таксама чыніць судовыя справы ў адпаведнасці са сваім

собрание русских летописей. М., 1975. Т. 32. С. 175).

С. Батура з разуменнем паставіўся да прапановы падканцлера перагледзець шэраг артыкулаў Статута Вялікага Княства, якія былі гвалтоўна зменены Люблінскім Соймам 1569. Спраўды, як і павяжцаў манарх, бліжэйшы Вальны Сойм 1578 года зацвердзіў падрыхтаваныя ўрадыкамі Княства «статутавыя паправы», а Астафей Валовіч загадаў служачым Дзяржаўнае Канцылярыі разнаможыць іх ды тэрмінова разаслаць па ўсіх ваяводствах. Такім чынам, вельмі важныя нормы дзяржаўнага і судова-працэсуальнага права, адмененыя ў 1569 годзе, былі вернуты ў Статут Вялікага Княства.

У першыя гады княжання С. Батуры Астафей Валовіч, як прыхільнік ягонага палкаводчага таленту, вельмі шмат дапамагаў манарху ў высакароднай справе — вызваленні абшараў Княства ды Інфлянцаў ад Маскоўшчыны. Падканцлер на справе ажыццяўляў распараджэнні вялікага князя, важнейшым сярод якіх былі: аб падрыхтоўцы да вайны з маскоўскім царом (25 ліпеня 1576), аб зборы грашовога падатку для ўмацавання прыгранічных замкаў (жнівень 1576), аб гатоўнасці шляхты да паспалітага рушання супроць маскоўцаў (31 жніўня 1576), аб зборы рыцарства і грошаў на вайну з крымскім ханам і маскоўскім царом (першага траўня 1577), аб пагадоўным узбраенні насельнікаў Княства для абароны Інфлянцаў (14 жніўня 1577) ды шэраг іншых.

На З'ездах Вялікага Княства і агульных беларуска-польскіх Соймах Валовіч амаль заўжды становіўся на бок Батуры. Прыкладам таму могуць служыць падзеі вельмі важнага Вальнага Сойму 1578 года, які разглядаў пытанні падрыхтоўкі да шырокай кампаніі па вызваленні паўночна-ўсходніх земляў Беларусі. Падканцлер падтрымаў просьбу гаспадара аб выдзяленні на вайсковыя патрэбы дадатковых сродкаў.

Стасункі Астафея Валовіча з вялікім князем безумоўна не былі ва ўсе часы бездакорнымі. Першы сур'ёзны канфлікт між імі ўзнік ужо на першым годзе гаспадарання Батуры, на Торунскім Вальным Сойме (пачаўся чацвёртага кастрычніка 1576 года). С. Батура хацеў атрымаць сродкі і склікаць паспалітае рушанне для паходу

сваёй вялікакняскае войска пад Гданьск, каб прывесці, як ён пісаў, «людей сиевольных и упорных кгданьцян до подданства нашего и до послушества Речи Посполитою». (Акты, относящиеся к истории Западной России. Спб., 1848. Т. 3. С. 210). Але Ваўкавыскі З'езд шляхты Вялікага Княства 17 ліпеня 1577 года зноўку пацвердзіў ранейшую заяву — не ўдзельнічаць у паспалітым рушанні на Гданьск, а выдаткаваныя грошы накіраваў выключна на справы вызвалення Беларусі ад Маскоўшчыны. Цяжка адназначна сказаць, на чым Івану было праўда падчас гэтага канфлікту. Скончыўся ён тым, што настойлівы і ўладалюбивы С. Батура, нягледзячы на пратэсты Вялікага Княства, усё ж такі арганізаваў паход на Гданьск і пакарыў яго.

Астафей Валовіч не знайшоў агульнае мовы з вялікім князем і ў 1578—1579 гадах, калі ордэн Ісуса займаўся стварэннем каталіцкай акадэміі ў Вільні. Падканцлер і канцлер Мікалаі Радзівіл Руды, з'яўляючыся пратэстантамі па веравызнанні, адмовіліся зацярджача карацейшай Прывілей на адкрыццё акадэміі. Канфлікт з каралём і вялікім князем цягнуўся даволі доўга. Чале Валовіч, зразумеўшы ўсю прававую неабгрунтаванасць сваёй пазіцыі, саступіў і ў 1579 годзе першая вышэйшая навуковая ўстанова на Беларусі распачала шырокую асветніцкую дзейнасць. Здаецца, падобная гісторыя паўтарылася і ў 1581 годзе, пры заснаванні Полацкага езуіцкага калегіума.

Абапіраючыся на згаданыя факты выступленняў Валовіча супроць адкрыцця каталіцкіх навуковых устаноў, некаторыя пазнейшыя гісторыкі сцвярджалі, што падканцлер нібыта наогул быў праціўнікам адукацыі і асветы. Гэта зусім не так. Валовіч у даным выпадку бараніў свае канфесійныя інтарэсы ды не хацеў саступаць першынства каталікам. Справа ў тым, што ля таго ж часу беларускія пратэстанты рыхтаваліся да адкрыцця сваёй вышэйшай навучнай установы, між іншым, мяркуючы вестці ў ёй выкладанне не на польскай, а на беларускай мове. Развіццю культуры, асветы і адукацыі на народнай мове павінен быў служыць і пераклад Евангелія, часткова ажыццяўлены ў 70—80-я гады Васіліем Цяпінскім.

СЛОВА ПРА ЯДВІГІНА Ш.

ВЕЧНА ТВОРЧЫ І ПЛОДНЫ

Дайно было гэта...
Хадзіць чуткі сталі —
Аб Вялікай Волі
Усе заталкавалі...

[«Дзед Завала»].

Сёлета спаўняецца 110 гадоў з дня нараджэння вялікіх беларускіх пісьменнікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Але пэўна не кожнаму вядома, што 24 лютага 1992 года мінула 70 год, як памёр Антон Лявіцкі, беларускі пісьменнік, які друкаваў свае творы пад псеўданімам Ядвігін Ш.

Прышоў ён на свет у 1866 годзе, праз два гады пасля таго, як скончыў сваё жыццё на вісельні ў Вільні слаўны сын беларускага народа Кастусь Каліноўскі за волю і долю нашага краю. Пачалася тады бяспрыкая, безаглядная рэакцыя. Запанавала магутная жорсткая сіла над воляй народаў нашага краю. У гэтай атмасферы, атмасферы ўціску кожнай праявы вольнага жыцця рос, вучыўся, развіваўся і працаваў Ядвігін Ш. Здавалася, што і ён павінен праняцца гэтым нявольніцкім духам, стаць паслухмяным нявольнікам царскага жандармскага рэжыму. Але гэтага з ім не сталася. Тая ідэалы, за якія аддаў сваё жыццё Каліноўскі, шырока, глыбока і далёка пайшлі ў народ і там жылі, будзілі яго надзею на перамогу над няволяй. Гэтыя ідэалы ўзбагілі душу Ядвігіна Ш., і далі яму магчымасць стаць у рады першых беларускіх адраджэнцаў, стацца адным з першых беларускіх пісьменнікаў.

Жыла сям'я Лявіцкіх на Міншчыне, у двары Карпілаўкі пад Радашковічамі. Лявіцкія сябравалі з Вінцуком Дуніным-Марцінкевічам, які жыў недалёка. Чытаць і пісаць Антона вучыла дачка Дуніна-Марцінкевіча.

Гэта аказала значны ўплыў на станаўленне асобы будучага пісьменніка. Антон Лявіцкі паспяхова скончыў Менскую гімназію і паступіў у Маскоўскі ўніверсітэт. Там у пачатку 90-х гадоў XIX стагоддзя пачалася ўжо гуртаванне беларускай моладзі, захопленай расійскім народніцкім рухам. Там беларускія дэмакраты пачалі выкоўваць свой новы — нацыянальны светасгляд, які да расейскага клічу «ідзіце ў народ!» дадаваў «у свой народ». Лявіцкі прымае актыўны ўдзел у выступленнях студэнтаў, за што будзе выключаны з універсітэта і трапіць у турму. Менавіта тут у 1891 годзе ён перакладае на беларускую мову апавяданне Усевалада Гаршына «Сігнал». З гэтага часу пачынаецца творчая праца Антона Лявіцкага. У 1893 годзе ён піша драму «Злодзея», якую збіраліся паставіць на сцэне ў Радашковічах акалічныя паны на чале з земскім начальнікам, пад той час даволі дэмакратычна настроеным абшарнікам Андрэем Сніткам і вядомым беларускім дзеячам Аляксандрам Уласавым. Але паставіць драму не здолелі, бо «на беларуском нареччии» губернатэр іграць забараніў. Пасля «Злодзея» Лявіцкі замаўкае на доўгі час.

Яго будзіць да творчае працы магутны адраджэнскі рух 1905 — 1906 гадоў, ля вытокаў якога стаялі браты Іван і Антон Луцкевічы, Вацлаў Іва-

ноўскі, Фелікс Стацкевіч, Цётка, Аляксандр Бурбіс і Аляксандр Уласаў. Дзякуючы блізім сяброўскім адносінам з А. Уласавым, Лявіцкі падключаецца да беларускага нацыянальнага руху, аддаючы ўсе свае сілы барацьбе за незалежнасць беларускага народа. У 1906 годзе ў трэцім нумары газеты «Наша доля» выходзіць апавяданне Ядвігіна Ш. «Суд».

Дзесьці ў гэты час адбываецца знаёмства ў Карпілаўцы Антона Лявіцкага з Іванам Луцкевічам. Яно аказала значны ўплыў на Янку Купалу. «Гэта была для мяне вялікая падзея, так як я ўпершыню сустраўся з чалавекам, які не толькі пісьменнік, якога друкуюць, але і піша па-беларуску. З Ядвігіным Ш. я вельмі зблізіўся. Ён мне многа раскаваў пра невядомыя мне да таго часу пісьменніцкія справы», — пісаў пра гэта Янка Купала ў лісце Л. Клейнберту. Як адзначае дачка Ядвігіна Ш. Ванда Лявіцкая-Лёсік, бацька заахвонваў Купалу пісаць на беларускай мове. На працягу 1908 — 1909 гадоў яны разам працавалі ў рэдакцыі «Нашай нівы». У 1908 годзе Ядвігін Ш. адным з першых піша водгук на зборнік Янкі Купалы «Жалейка».

У 1909 годзе па запрашэнню Аляксандра Уласава Лявіцкі перабіраецца з Карпілаўкі ў Вільню для працы ў рэдакцыі часопіса «Саха». У 1909 годзе Ядвігін Ш. піша невядомую паэму «Дзед Завала». Ідэі Вялікай Волі для народа, выказаныя пісьменнікам у гэтым творы, былі пранесены ім праз усё жыццё.

У прыгожым вершыку ў прозе, ахвяраваным памяці паэта Сяргея Палуяна, гаворыць пісьменнік аб ранах. Найвялікшы боль адчуваецца ад ранаў на душы, гаворыць ён, бо глыбока і балюча працята надолы беларускай яго душа. Нядоля народа і вялікая любоў да яго адбываюцца ў лепшых творах А. Лявіцкага. Таму апавяданні «Гаротная», «Бярозка», «Зарабляюць» такія сардэчныя, лёгкія і шчырыя.

Трэба адзначыць, што пачаткі беларускай навелы вяржуча з творчасцю Ядвігіна Ш., які ў сваіх зборніках «Бярозка» (1912 год) і «Васількі» (1914) даў некалькі дзсяткаў мастацкіх апавяданняў.

Добры баечнік, Лявіцкі пакінуў нам цыкл казак-алегорыяў: «Рабі», «Вучоны бык», «Што сказаў пень», «Чортва ласка», у якіх паказваў нам каштоўныя скарбы беларускага гумару і асвятляў запаленую на той час галіну творчасці.

Ядвігін Ш. заўсёды будзе займаць у беларускай літаратуры адно з пачэсных месцаў як мастак слова, які здолеў адчуць і выявіць у прозе дух беларускага народа і беларускай прыроды.

«Як паводка веснавая, імкнецца ён пераможыць па шляху сваім. Вечна ён жыў, вечна неспакойны, вечна творчы і плодны», гэтыя словы, сказаныя Адамам Станкевічам другога лістапада 1937 года пры адкрыцці помніка Антону Лявіцкаму на вільскіх могілках Роса, вельмі трапна характарызуюць жыццёвы і творчы шлях Ядвігіна Ш.

Валянцін МАЗЕУ.

У Беларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Я. Купалы адбылася прэм'ера камедыі «Курцы» маладога драматурга Мікалая Каляды. Спектакль паставіў рэжысёр Мікалай Пінігін.

Слёзы, смех, каханне — усё гэта ёсць у новай рабоце купалаўцаў. НА ЗДЫМКУ: сцэна са спектакля. Фота У. ШУБЫ.

ПРАЗ ПРЫЗМУ ЧАСУ

СЯМІГАДОВЫ ШЛЯХ ІНБЕЛКУЛЬТА Ў НИКУДЫ І ДА НАШЫХ СЭРЦАЎ

Нешта прыцягальнае ў гэтай назве Інбелкульт (Інстытут беларускай культуры). Прамовіш колькі разоў, і, як ад малітвы, — палёгка. Можна таму, што гэта назва першай вышэйшай навуковай установы беларусаў, якая змагла за сямігоддзе (1922—1928) свайго існавання ператварыцца ў крыніцу нашай духоўнасці. У рэшце рэшт Інстытут быў рэарганізаваны ў Беларускую акадэмію навук. Але чаму для гэтага спатрэбілася цэлых сем гадоў? І чаму Інбелкульт, а не акадэмія адразу, як на Украіне ці ў Расіі?

Мы так прывыклі ўсё тлумачыць эканамічнымі цяжкасцямі. Сапраўды, яны былі на Беларусі і немаля. Войны давалі беларускі народ да голаду і галечы. Каля паловы былых царскіх школ пазарываліся. На Украіне было не лепей, ды яна абвясціла аб адкрыцці свайго Акадэміі навук 31 снежня 1918 года. Дакладна не патрабуе эканамічных выдаткаў. Значыць, прычына ў іншым.

Можна Інбелкульт — гэта адбітак пошукаў нацыянальных форм арганізацыі навукі? І сапраўды, ён нараджаўся ў доўгіх муках. Пасля адступлення беларускага ацалела беларуская інтэлігенцыя кінулася пашыраць нацыянальныя школы і ўзнаўляць культуру. Для каардынацыі яе дзейнасці 1 жніўня 1920 года пры Народным камісарыяце асветы рэспублікі быў створаны Беларускі аддзел. Нацыянальна свядомая інтэлігенцыя сталіцы гуртавалася непасрэдна вакол Наркамата асветы на чале з У. Ігнатоўскім. 27 студзеня 1921 года мінскія навукоўцы і асветнікі сабраліся ў былым мужыцкім духоўным вучылішчы, якое займаў камісарыят, для абмеркавання пытанняў культурнага будаўніцтва. Намеснік камісара асветы С. Некрашэвіч зрабіў даклад і, між іншым, прапанаваў стварыць Інстытут беларускай культуры. Аб тым жа гутарка ішла і на другой, лютаўскай, сесіі Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта БССР.

Пакуль працягвалася падрыхтоўчая праца, Наркамат асветы выдзеліў са свайго

складу Навукова-літаратурны аддзел (7 лютага), а пры ім — Тэрміналагічную камісію (10 лютага) для распрацоўкі беларускай навуковай тэрміналогіі. У чэрвені 1921 года Навукова-літаратурны аддзел рэарганізаваўся ў Акадэмічны цэнтр. Ён аб'ядноўваў усе навукова-асветныя ўстановы горада, у тым ліку і Тэрміналагічную камісію. Але, што цікава, побач з ёю ў спісе устаноў Акадэмічнага цэнтра значыўся Інбелкульт, створаны 9 ліпеня на чале з яго сакратаром С. Шпакавым. Фактычна гэта быў, як мы зараз кажам, часовы творчы калектыў, які рыхтаваў умовы для аб'яднання ўсіх беларускіх навуковых сіл. Але ў Інбелкульт ці Акадэмію навук? Здавалася б, ад Акадэмічнага аддзела да акадэміі — адзін крок. Ды ў 1921 годзе на мясцовых культурніках абрушылася хваля арыштаў, якія вяліся пад прыкрыццём барацьбы з беларускімі эсэрамі. Зразумела, што ў такіх умовах нацыянальная акадэмія адкрыцца не магла.

Больш таго, нават вакол Інбелкульту ўзнікла валтузня. Прамаскоўская групоўка ва ўрадавых колах рэспублікі імкнулася падпарадкаваць яго БДВ. Але там складалася рускамоўны асяродок. Да таго ж саветыяны ўніверсітэты не мелі права на самакіраванне. Усё гэта няк не спрыяла б развіццю беларускай навукі. А таму нацыянальна свядомыя дзеячы зрабілі ўсё, каб Інбелкульт пакінуў пры Наркамате асветы.

30 студзеня 1922 года часовы калектыў новай установы злучыўся з Тэрміналагічнай камісіяй. На 20 лютага было назначана ўрачыстае адкрыццё. Ды як бы знарок, на той дзень адказныя працаўнікі рэспублікі, у тым ліку і У. Ігнатоўскі, мелі выхад на Маскву, іншыя раз'ехаліся па паведах. Створаны Інбелкульт не стаў самастойнай навуковай установай. Фактычна ён замяніў ліквідаваны 10 красавіка 1922 года Беларускі аддзел Наркамата асветы. Арганізацыйная неакрэсленасць Інбелкульту шкодзіла паспяховай працы беларускіх навукоўцаў. І сё-

летні яго 70-гадовы юбілей не дае падстаў для асаблівай радасці.

Статут Інбелкульту зацвердзілі толькі 25 ліпеня 1924 года, пасля таго як кіраўніцтва рэспублікі ўзяло курс на беларусізацыю і пачалося ўзбудаванне БССР. Толькі тады Інбелкульт ператварыўся ў афіцыйную вышэйшую навуковую ўстанову беларускай дзяржавы.

Аднак вучоныя Беларусі імкнуліся да іншага — мець сваю нацыянальную Акадэмію навук. Пра гэта старшыня Інбелкульту У. Ігнатоўскі ўпершыню афіцыйна выказаўся ў лістападзе 1924 года на трэцяй сесіі ЦВК БССР. Вось чаму Інбелкультуцаў не вельмі задавальваў і спецыяльна адведзены для іх звычайны будынак для жылта на Рэвалюцыйнай, 21. Яны паглядзілі ў бок былога духоўнага жаночага вучылішча, дзе тады месціўся медфак БДВ, а зараз там, на беразе Свіслачы, стаіць гмах Беларускай вайскавай акадэміі.

Значыць, пошук нацыянальных форм арганізацыі беларускай навукі меў месца. Але з 1924 года будучыня гэтай навукі пачала настойліва звязвацца з традыцыйнай акадэмічнай формай. Невядома, каб хто-небудзь бараніў захаванне Інбелкульту. Ён лічыўся часовай мерай, як і тэрытарыяльны грабеж Беларусі, а акадэмія — сімвалам незалежнай дзяржавы.

І нарэшце такое дапушчэнне. Ці не звязаны феномен Інбелкульту з палітычнымі гульнямі камуністычнага кіраўніцтва Масквы? Але мыркуюць самі. Навука на Беларусі трымалася ў «чорным целе». У 1928 годзе на яе трацілася 0,55 працэнта дзяржаўнага каштарыса, у той час як у цэлым па СССР — 1,12 працэнта. Інбелкульт фактычна ўвесь час знаходзіўся на галодным утрыманні. Камісія па скарачэнню штатаў ужо ў 1922 годзе бяспрыкая паставілася да новай установы і пакінула ўсяго 13 супрацоўнікаў (Яўхім Карскі, Янка Купала, Якуб Колас, Язэп Лёсік, Змітрок Бядуля, іншыя). Смешна сказаць,

(Заканчэнне на 8-й стар.)

МЫ ТОЛЬКІ НА ШЛЯХУ ДА СВАБОДЫ

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

Алег ТРУСАУ, народны дэпутат.

— Першае, на што мы павінны звярнуць увагу, — гэта на нашы архівы. Нам, як павеатра, патрэбны нацыянальны гістарычны архіў. Але што адбываецца? Закрываецца нейкае пагадненне, згодна з якім партархіў не перадаецца ва ўласнасць нацыянальнаму архіўу. Падаплека тут такая: разбазарыць унікальныя партыйныя фонды, а частку, магчыма, і проста знішчыць. Я валодаю інфармацыяй, што некаторыя персанальныя справы былых сакратароў ЦК ужо вывезены ў невядомым кірунку. Больш таго, няясны лёс фондаў архіўу КДБ.

Нядаўна ў Менску па ініцыятыве Беларусі было падпісана вельмі важнае пагадненне аб вяртанні гістарычных каштоўнасцяў з былых саюзных музеяў. Падпісаў яго і Ельцын. Аднак расейскі парламент заблакіраваў гэта рашэнне. Нашай прэсе трэба прапагандаваць усе гэтыя каштоўнасці, пісаць пра іх.

Валянцін ГОЛУБЕУ, народны дэпутат.

— Я вымушаны падкрэсліць, што ніякія пытанні гісторыі, нацыянальнай свядомасці, выкладання і гэтак далей не будуць вырашаны, пакуль не будуць нацыянальнымі ўрад і вышэйшы орган заканадаўчай улады. А што таго няма, відавочна. Старшыня Савета Міністраў дагэтуль не можа выказацца на дзяржаўнай мове.

Другое: нам прасіцца ў Еўропу не трэба, нам трэба туды вяртацца. Суверэнітэт з'явіўся ў нас не ў мінулым годзе, а ў сярэдзіне XVI стагоддзя. Нам трэба толькі вярнуцца да таго, што было.

Аляксандр КУЛЕШ, падпалкоўнік, прадстаўнік Беларускага згуртавання вайскоўцаў.

— Уся праца па напісанні нашай сапраўднай гісторыі мае вялікае значэнне для адраджэння Беларусі, для стварэння Беларускага войска. Да нас прыходзяць служыць маладыя людзі, якія ў школе не атрымалі адпаведных ведаў па гісторыі сваёй дзяржавы, вайска гісторыі, таму мы мусім даць ім неабходную інфармацыю. Я асабіста меў кансультацыі з нашымі гісторыкамі наокант таго, як нам наладаць вучобу ў войску, па гісторыка-патрыятычнаму выхаванню гісторыка-патрыятычнаму. Тыя рэкамендацыі, што былі распрацаваны ў маскоўскіх кабінетах Міністэрства абароны, нас не задавальняюць. Мы павінны стварыць сёння нейкі грамадскі

цэнтр, які дапамог бы прадставіць нам такія матэрыялы. Я думаю, што і ў далейшым, калі ўтворыцца Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь, нашай грамадскай трэба будзе пастаянна ўзаемадзейнічаць з вайсковымі структурамі. Гэтага патрабуе час і справа нашай незалежнасці.

Генадзь САГАНОВІЧ.

— Тэма вайска гісторыі заслугоўвае асобнай гутаркі. Цяперашняе становішча нашае — гэта лёс кожнага забранага краю, паколькі заўсёды пасля панавання ў дзяржаве наступае агрэсія ў гісторыю. Навука гістарычная, якая ў нас ёсць, фактычна чужая, не адпаведная, не нацыянальная.

Вайска гісторыю як навуку мы павінны ставіць на адно з найбольш важных месцаў. Патрэба трайная. Чыста пазнавальная, па-першае. Няможна далей даследаваць гісторыю Беларусі, ігнаруючы фактар вайска, уздзеянне вайны, бо, па папярэдніх падліках, у адным XVI стагоддзі 40 гадоў выпала на вайны, у XVIII — у цэлым Беларусь у складзе Рэчы Паспалітай келя 65 гадоў так ці інакш уключана была ў вайны. Я не кажу пра вынікі, як гэтыя вайны ўздзейнічалі на чалавека... Далей патрэба грамадская, нацыянальная. Калі гісторыя ёсць школай жыцця, то гісторыя як навука мацуе тоеснасць нацыі, веда пра герцінную барацьбу супраць чужаземных захопнікаў, веда пра нацыянальна-вызваленчае змаганне абуджаюць свядомасць, маюць ідэю незалежнасці. Трэцяя патрэба чыста палітычная. Не можа быць войска без ведаў пра сваё мінулае, традыцыю вайсковую.

Віцук ВЯЧОРКА.

— Беларускай школай і дагэтуль называлася што хочаце, толькі не беларуская школа. Я маю на ўвазе ўсю сістэму адукацыі — ад дашкольнай да вышэйшай. Беларускай школай у нас называлася савецкая з выкладаннем некаторых прадметаў на беларускай мове. І толькі цяпер мы пачынаем разумець, што нам трэба перабудоўваць, даруіце гэты тэрмін, літаральна ўсё. Калі мець на ўвазе прадметы прыродназнаўчыя, то і яны могуць быць нацыянальнымі. Нават дакладныя навукі могуць быць нацыянальнымі і падавацца нацыянальна. Што ўжо казаць пра навуку гуманітарнага цыкла! Цешыць тое, што пачаліся пошукі канцэпцыі, у прыватнасці, пошукі канцэпцыі гістарычнай адукацыі. Але на сённяшні дзень адзіны рэальны вынік пошукаў такой канцэпцыі — гэта

канцэпцыя, якая з'явілася ў выніку работы супрацоўнікаў педінстытута і навукоўцаў, якія прадстаўляюць Інстытут гісторыі АН. Яна існавала ў выглядзе брашуры, распаўсюджвалася ў міністэрстве, а праз некалькі месяцаў была надрукавана ў «Настаўніцкай газеце».

Для тых, хто незнаёмы з ёй, каротка нагадаю, у чым яе сэнс. Увага на тое, што прыярытэты павінны быць нацыянальнымі. Здзівіла, што прапанавана ў старэйшых класах гісторыю Беларусі не выкладаць, а ўключаць яе ў кантэксст гісторыі Расіі і славянскіх народаў... Па меншай меры гэта дзіўна і вымушае нас рэзка паставіць пытанне: а якой пазіцыі быць канцэпцыя гістарычнай адукацыі ў нашай беларускай школе — сярэдняй і вышэйшай?! Неабходна пашырэнне культурнага абсягу нашай адукацыі і нашага мыслення, пашырэння яго на ўсё сусвет. У гэтым выпадку мы нашымі ўласнымі ачыма, з нашага Беларускага цэнтру — Сусвету глядзім на усё астатняе. Мы ў выніку перастаем камплексаваць, успрымаем сябе народам.

Юрый ХАДЫКА, доктар фізіка-матэматычных навук.

Я лічу, што тая схема канцэпцыі, якую намалюваў спадар Вячорка, цалкам слушная, але канцэпцыя ў гісторыі, як і ў навуцы, можа быць толькі адна — не бывае дзвюх праўдаў! Толькі з праўдаю бліскучых і небліскучых старонак нашай гісторыі мы можам выхаваць нармальнага патрыёта і грамадзяніна. Не трэба браць прыкладу ні з расейскай канцэпцыі, ні з польскай, а зыходзіць толькі з праўды. Хацелася б звярнуцца да тых, хто будзе займацца вывучэннем духоўнай культуры беларусаў, быць вельмі талерантнымі.

Міхась ТКАЧОУ.

— Хацеў бы нагадаць яшчэ адну праблему, якая стаіць перад гісторыкамі. Гэта неабходнасць паказаць гісторыю тых народаў, якія жывуць на нашай зямлі: яўрэяў, татар, цыган, маскелёў і іншых народаў. Яны пакінулі след у матэрыяльнай і духоўнай культуры, у нашай гісторыі. Распрацоўваючы гісторыю нашай зямлі, мы павінны звярнуць на гэта ўвагу.

Валянцін ГОЛУБЕУ.

— У нас зусім не распрацавана канцэпцыя гісторыі. Развіццё і ўмацаванне іншых дзяржаваў паказала, што заўсёды рэлігійнае пытанне стаіць побач з умацаваннем дзяржавы. Толькі адна

дзяржава, гэта былі СССР, грунтавалася на іншай — антырэлігійнай ідэалогіі. Заўсёды ж у гісторыі рэлігія была тое ж самае, што і ідэалогія. Неабходна распрацоўваць пытанні канфесій, улічваючы гісторыю, якую мы прайшлі, сувязь з палітыкай суседніх дзяржаў... Мы нічога не ведаем, як можна зрабіць, каб кожны беларус, якой бы ён ні быў канфесіі, адчуваў сябе сапраўды беларусам: каталік — не палякам, праваслаўны — не рускім... Мы не гаворым пра гісторыю беларускай праваслаўнай аўтакефальнай царквы, якая магла б стаць асновай для аднаення нацыі. Нам, магчыма, трэба палітычна спрыяць беларускай праваслаўнай аўтакефальнай царкве.

Уладзімір КОЛАС, дырэктар Беларускага гуманітарна-адукацыйнага цэнтру.

— Безумоўна, трэба чакаць змен у дзяржаўнай палітыцы. Але я прадстаўляю тых, хто лічыць, што можна і трэба рабіць ужо цяпер. Мы стварылі такі ліцэй, дзе ўжо пачалі выкладанне дысцыплін, звязаных з нашай гістарычнай і культурнай спадчынай. У тым ліку выкладаецца і правазнаўства, і гісторыя рэлігій, і гісторыя мастацтва, археалогія. Існуем мы на працягу года. Раней думалі, што дастаткова будзе скласці праграмы па дысцыплінах і выкладаць іх. Ну і каб цалкам гэту адукацыю даваць у поўным аб'ёме, проста выкарыстоўваць дысцыпліны агульнаадукацыйныя, якія распрацаваны па курсах нашай агульнаадукацыйнай школы. І мы думалі, што гэта будзе дастаткова. Але цяпер мы адчулі сябе ў вэрункх, гэтай савецкай школы, паколькі працуем па такой схеме: фарміруюць нас і паводзіць сябе адпаведным чынам, рабіць тое, што мы не хочам. Карацей кажучы, мы прайшлі да высновы: мала проста распрацаваць гэтыя курсы, якіх зараз бракуе ў нашай сярэдняй школе, трэба мяняць канцэпцыю адукацыі, ствараць канцэпцыю нацыянальнай адукацыі. На аснове воліты нашага цэнтру мы хацелі б правесці канферэнцыю, падвесці рысу пад перыядам нейкіх інтуітыўных, романтичных, эмацыянальных пошукаў, каб распрацаваць канструктыўную мэтанакіраваную, сістэматызаваную працу. Зацікаўленне можа адбыцца праз мову. Трэба стварыць феномен беларусчыны.

Падрыхтавала
Таццяна АНТОНАВА.

ХОРУ ІМЯ ЦІТОВІЧА — 40 ГАДОЎ

Дзяржаўны акадэмічны народны хор Беларусі, які носіць цяпер імя свайго арганізатара і мастацкага кіраўніка Генадзя Цітовіча, сёння адзначае 40-гадовы юбілей. Фарміраваўся гэты вядомы на ўсё свет калектыў пераважна з удзельнікаў мастацкай самадзейнасці і фальклорных гуртоў. Творчая дзейнасць калектыву разгортаецца ў трох асноўных кірунках: этнаграфічным, тэатралізавана-сінтэтычным і ўласна харавым. У

рэпертуары хору больш за 500 канцэртных нумароў: беларускія народныя песні, танцы і найгрышы, творы беларускіх кампазітараў, народныя песні іншых народаў.

40-годдзю Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору імя Г. Цітовіча быў прысвечаны святочны канцэрт у Белдзяржфілармоніі. Калектыў хору павіншаваў міністр культуры Рэспублікі Беларусь Яўген Вайтовіч, мастацкі кіраўнік народна-

га аркестра імя Жыноўіча Міхаіл Казінец, ансамбль ветэранаў «Памяць сэрца», выкладчыкі кафедры спеваў Мінскага інстытута культуры, ансамбль «Крупніцкія музыкі».

Цёпла была прынята публікай нова праграма хору.

НА ЗДЫМКАХ: выступаюць танцавальная і харавая групы Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору імя Генадзя Цітовіча.

Фота М. МІНКОВІЧА.

СЯМІГАДОВЫ ШЛЯХ ІНБЕЛКУЛЬТА Ў НІКУДЫ І ДА НАШЫХ СЭРЦАЎ

(Закачэненне. Пачатак на 6-й стар.)

Большасць з іх атрымлівалі ў маштабе дарэвалюцыйных цэн па 5 рублёў у месяц, гэта значыць, у чатыры разы менш за сярэдні заробтак мінскіх рабочых, якія працавалі на капіталістаў.

Не трэба думаць, што Інбелкульт адносіўся да ліку звычайных дзяржаўных устаноў, пра дзейнасць якіх мы ўжо так добра дасведчань: збіраецца шмат выпадковых людзей, каб імітаваць працу. Не трэба цешыцца і агульнай колькасцю членаў інстытута — налі 300 чалавек у 1925—1928 гадах. У сапраўднасці штатны расклад цэнтры Беларускай навукі быў вельмі сціплым. Не паспелі інбелкультуцы адсвяткаваць зацверджанне статута 1924 года, як праз два месяцы выйшаў цыркуляр Наркамфіна аб іх чарговым скарачэнні — на 70 працэнтаў (!). З 26 пакідалася 8. Па-за штатам працавала каля 50 навукоў-

цаў, добраахвотна, на грамадскіх пачатках. А жыллі — з выкладання ў школах, тэхнікумах, універсітэце. Аклады ў Інбелкультэ заставаліся нізкімі. У 1925 годзе яго супрацоўнікам плацілі па 150—200 рублёў у месяц, ці крыху больш за 160-рублёвую стыпендыю для студэнтаў.

31 снежня 1926 года ўлады літасціва дазволілі колькасць штатных членаў Інбелкультэ павялічыць да 20. Вядучыя спецыялісты запрашаліся з усіх устаноў Мінска на палову ці нават на чвэрць стаўкі. Толькі ў 1928 годзе колькасць ставак узрасла да 115. Але многія грамадазнаўчыя намісіі не мелі штатных адзінак. Інстытут мастацтвазнаўства Інбелкультэ, напрыклад, меў усяго трох сталых супрацоўнікаў.

Не хапала кадраў. Аспірантура пры Інбелкультэ адкрылася з вялікім спазненнем — у 1927 годзе. Стажыроўка за мяжой не давалася. Нізкая зароботная плата, адсутнасць навуковага абсталява-

ння не прываблівалі навукоўцаў з Масквы ці Ленінграда. Выратувала сумяшчальніцтва. Я. Лёсік працаваў у чатырох месцах: Інбелкультэ, БДУ, Сельскагаспадарчым інстытуце, Белпедтэхнікуме. Я. Колас — у тых жа ўстановах, акрамя сельскагаспадарчай. Вяртанне беларускіх патрыётаў з-за мяжы праблему не вырашыла.

Катастрафічна не хапала памяшканняў. В. Эпімах-Шыпіла і М. Доўнар-Запольскі сварыліся ў 1925 годзе за пакойчык для кніг. Навуковыя падраздзяленні былі раскіданы па гораду. Камісія гісторыі Беларусі не мела свайго пакоя ўвогуле.

Але што зробіш — эканамічныя цяжкасці, казалі б мы даўней. А зараз трэба шчыра прызнацца — не, эканамічная палітыка. Заняўся стан матэрыяльнай базы Беларускай навукі 20-х гадоў — гэта вынік дзяржаўнай палітыкі. Іншая справа — неразумення ці вельмі добрага

разумення ролі навуковых даследаванняў для нацыянальнага адраджэння. Такое ж пытанне ўзнікае і сёння. Грамадазнаўчыя навукі эканамічна душэца ад неразумення ці вельмі добрага разумення ролі гэтых навук у адраджэнскім працэсе?

Факты сведчаць, што дабрачынны ўплыў беларусізацыі 20-х гадоў закрунуў пераважна асвету. Фінансаванне навуковых даследаванняў на ўмысна і мэтанакіравана абмяжывалася. Камуністычнае кіраўніцтва БССР наўрад ці ўсведамляла небяспеку для сябе з боку Беларускай навукі, але працаўнікоў яе асцерагалася. У Інбелкультэ сабраліся найбольш нацыянальна свядомыя і адукаваныя людзі. Кіруючыя партыйныя колы рэспублікі ім ніколі не давяралі і не спыталіся з рэарганізацыяй Інбелкультэ ў Акадэмію навук, спекулявалі на цяжкасцях з кадрамі. А на самай справе вялі няспынную барацьбу за павышэнне сярод навукоўцаў партыйнага ўплыву і марксісцкага светапогляду. І калі б ім удалося правесці «чыстку» Інбелкультэ, яго ператварэнне ў акадэмію адбылося б намнога хутчэй. На пасяджэнні 15 студзеня 1927 года ЦК КП(б)Б палічыў, што весці гаворку аб Акадэміі навук яшчэ несвоечасова, і прыняў пастанову

аб пераглядзе складу членаў Інбелкультэ. Паказальна, што рашэнне аб мэтазгоднасці рэарганізацыі Інстытута Беларускай культуры ў Беларускаю акадэмію навук прымалася ў Маскве (сакавік 1928), а такому ж рашэнню мясцовых улад папярэднічала пастанова ЦК КП(б)Б аб узмацненні крытыкі буржуазнага нацыяналізму (верасень 1928).

Сталіністы рыхтаваліся да расправы з Беларускай Інтэлігенцыяй. У 30-х — пачатку 50-х гадоў да 90 працэнтаў Інбелкультуцаў сталі ахвярамі рэпрэсій. Праглядаеш спіс членаў Інбелкультэ — і сярод іх толькі адзінкі, чые нашчадкі працягваюць справу сваіх бацькоў. Р. Гарэцкі, Міцкевіч — у Беларусі, В. Кіпель — у ЗША. А колькі магло быць?..

Дык што такое Інбелкультэ? Гэта сведчанне нашай дзяржаўнай непаўнацэннасці і тэрытарыяльнай скалечанасці, кампраміс нацыянальных і вялікадзяржаўных сіл па кіраванню Беларускай навукай, культурнае супраціўленне таталітарызму, вяздзейснага мара пра нацыянальную акадэмію, трагічны шлях у нікуды ды яшчэ да нашых сэрцаў.

Гэта і наш гонар, і абраз. Гэта прастора для роздуму. **Захар ШЫБЕКА.**

У мінскім Палацы дзяцей і моладзі рэспубліканскае таварыства аматараў кошак «Ясь і Яніна» пры Беларускам экалагічным саюзе правяло міжнародную выставу. Са сваімі чатырохногімі сябрамі прыехалі на агляд з Масквы, Кіева, Адэсы, Гродна і іншых гарадоў уладальнікі кошак рэдкіх экзэмпляраў і самых розных парод. На выставе можна было атрымаць ква-

ліфікаваныя кансультацыі, набыць неабходную літаратуру і атрыбутыку, але галоўнае — правесці экспертную ацэнку сваіх любімцаў і, вядома, паловавацца пушыстымі прыгажунямі. **НА ЗДЫМКУ:** адзін з самых важных «гасцей» выставы інтэрчэмпіён кот Цырыль Апал. Яго гаспадыня — масквічка Іна ІЛЬЧОВА. **Фота Ю. ПАУЛАВА.**

СПОРТ

СПАРТЫЎНАЯ ГІМНАСТЫКА. У Маскве завяршыўся турнір «Усе зоркі». Мінчанін Віталь Шчэрба заняў другое месца ў мнагабор'і. У асобных практыкаваннях наш зямляк атрымаў дзве перамогі.

Шчэрба, а таксама Беларускай гімнастка Святлана Вагінская папалі ў склад зборнай каманды СНД, якая хутка выступіць на чэмпіянаце свету ў Парыжы.

ФРЫСТАЙЛ. Мінчанін Аляксандр Парфяноў стаў пераможцам на чэмпіянаце і Кубка Еўропы ў лыжнай акрабавыцы. Спартсмены па фрыстайлу прайшлі ў запаларным Кіраўску (Расія).

ЛЕГКАЯ АТЛЕТЫКА. Міжнародныя спаборніцтвы па паўмарафону (21 кіламетр 100 метраў) прайшлі ў Японіі. Беларускай спартсмен Сяргей Сокаў быў на фінішы першым, прычым устанавіў новы рэкорд трасы — 1 гадзіна 3 минуты 43 секунды.

ФІГУРНАЕ КАТАННЕ. Алімпійская чэмпіёнка, выхаванка Беларускай школы Наталля Мішукічэнак, ізноў вызначылася, але ўжо на першыстве свету, якое прайшло ў ЗША. Тут яна паднялася на вышэйшую прыступку п'едэсталу гонару.

ПАДВОДНЫ СПОРТ. Спаборніцтвы на Кубак Еўропы сярод клубных каманд праведзены ў Славеніі. Пераможцамі і прызёрамі сярод прадстаўнікоў Рэспублікі Беларусь сталі А. Камісарова, П. Паліўкіна, Н. Гардавіч, Н. Гаранінава, А. Кавальскі.

ГАНДБОЛ. Адкрыты чэмпіянат СНД завяршыўся перамогай СКІФа з Краснадара. Мінскі СКА заняў другое месца. Адзначым, што наша каманда вось ужо на працягу дванаццаці сезонаў запар становілася або чэмпіёнам, або прызёрам гандбольных першынстваў былога Саюза.

У ФІЛФАКА — НАВАСЕЛЛЕ

Нядаўна канчаткова пераехаў у будынак колішняй Вышэйшай партыйнай школы філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта. Пасля шматгадовых пакут у складаных умовах (заняткі часам ішлі ледзь не на калідоры) другі па колькасці студэнтаў факультэт БДУ нарэшце атрымаў больш-менш прыстойнае памяшканне на

вуліцы К. Маркса, якой, магчыма, у хуткім часе вернуць старую назву — Падгорная.

У новым будынку філалагічнага факультэта прайшоў вечар яго выпускнікоў. На ўрачыстасці дэкан факультэта член-карэспандэнт АН Беларусі, прафесар Алег Лойка паведаміў аб канцэпцыі будучыні філалагічнага факультэта, аб мяркуемым стварэнні

на яго аснове нацыянальнай школы філалогіі і беларусістыкі.

Цяперашнія студэнты паказалі літаратурна-мастацкую кампазіцыю па матывах творчасці Вацлава Ластоўскага, у якую цудоўна ўпісаліся гістарычныя песні гурта «Камэлот», што нагадалі слухачам часы Вялікага княства Літоўскага.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы
якіх друкуюцца на старонках «Голасу
Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета аддрукавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку»
Індэкс 83854, Заказ № 689.

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12